

NETRADIČNÍ POHLEDY (3)

Pohledy na klasické období výplatního otisku z území Československa pokračují dál. V dnešním třetím díle se zaměřuji na zabraná území v letech 1938 – 1945 cizími státy.

Po Mnichovské dohodě koncem září 1938 čtyř států – Německa, Itálie, Velké Británie a Francie Československá republika ztratila sudetské pohraniční oblasti. Po Vídeňské arbitráži v listopadu 1938 republika přišla o jižní části Slovenska a Podkarpatské Rusi, které připadly ve prospěch Maďarska. Na podzim stejného roku zabralo Těšínsko, Oravu a Spiš Polsko. Ve všech těchto oblastech nastoupila moc jmenovaných států a poštovní provoz nebyl výjimkou. Nejvíce důkazů ve vzhledu výplatních otisků přinesla anexe území Německem. Důkazů viditelných ve výplatních otiscích po zabrání území Maďarskem a Polskem bylo pro nízký počet uživatelů výplatních strojů dost málo. Na území Sudet byla nesrovnatelně odlišnější situace.

Výplatní otisky ztratily podobu československého vzoru a byly nahrazeny státoprávními názvy států či operátorů zabírajících států – Německa, Maďarska, Polska. V oblastech s nadvládou Maďarska a Polska výplatních strojů nebylo moc, vyskytovaly se sporadicky. V Sudetech to bylo jiné. Tato vyspělá část Československa měla řadu hospodářských subjektů, které výplatní stroje za 1. republiky používala.

Výplatní otisy na sudetském území

Poté, co vojenská moc předala moc a vládu v této oblasti civilním úřadům, nastoupily i říšské poštovní autority a zásadně změnilы vzhled a podobu výplatních otisků. Jen výjimečně se zachovala větrná růžice, ovšem s odpilovanými českými názvy. Větrná růžice zůstala ve třech případech, v ostatních se objevil obdélník s názvem DEUTSCHE REICHSPPOST s německou orlicí. I denní razítko doznalo změn, české názvy dohlédacích pošt musely zmizet, buď byly odpilovány anebo celé denní razítko bylo nahrazeno německým vzorem (dvoukruhové denní razítko s můstkem). I jednoduché vyjádření slov pro poštovní úřady se nahradilo složitějším a popisnějším vyjádřením. Za místním názvem se objevily bližší údaje regionu.

Říšská pošta pod vlivem státních orgánů zásadně změnila vzhled výplatních otisků na zabraném území. Vlivem společenského a politického tlaku se poněmčila i označení uživatelů. České texty zmizely, zůstaly jen německé. Vliv německého prostředí byl znát. Jen málo firem z 1. republiky si zachovala stejná označení jako dřív, většinou jen obrázkových s názvem firmy.

I firma Francotyp využila nové situace a novým zájemcům, kterých nebylo málo, dodávala výplatní stroje ze svého programu bez omezení – s odlišným denním razítkem a s gotickými výplatními číslicemi, což československá poštovní správa ani pro tyto oblasti nepřipouštěla. Jednalo se o gotické a novogotické. I prosazovaná hvězdička před výplatní hodnotou byla doplněna dalšími znaky bez omezení (plné tečky, kosočtverce atd.).

Změny byly velké a zásadní. Vliv na ně mělo zejména připojení těchto oblastí k Třetí říši. Vzhled otisků určila svými nařízeními Říšská pošta. Navíc Francotyp GmbH, který byl v naprosté většině strojů naprosto dominantním dodavatelem, již nebyl omezován československou poštovní správou a měl volné ruce. V polovině 40. let navíc říšská poštovní správa souhlasila s uvedením další soustavy do poštovního provozu – byla jí soustava Postalia. Uživatelé si

zakoupily čtyři výplatní stroje Postalia. Tím se prolomil více jak dvacetiletý monopol Francotyp na území Československa, i když bývalého.

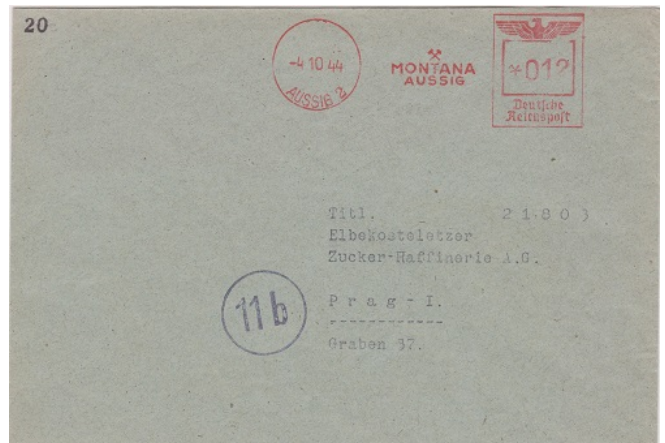
Jak se dá ve stručnosti charakterizovat základní typologie výplatních strojů a jejich otisků na tomto území v těchto letech? Příklady následují-

Říšské výplatní otisky ze Sudet jsou produkty německých výplatních strojů Francotyp a Postalia, z nichž prvně jmenovaná soustava byla naprosto dominantní. A to nejen díky tomu, že v předchozích letech tu byly jen stroje Francotyp, ale i tím, že Francotyp GmbH byl aktivní i v letech následujících a pokračoval ve své expanzi na získaném území.

Nejstarším modelem byl čtyřmístný stroj ANKER s osovou vzdáleností mezi středy denního razítka a výplatního razítka 6 cm. Vyskytlo se několik v a r i a n t, z nichž nejvýraznější byly otisky buď s pořadovým číslem otisku anebo bez něj. ČASTO SE OBJEVOVALY OTISKY S ODSTRANĚNÝM ČESKÝM DOMICILEM POŠTOVNÍHO ÚŘADU A S ČESKOSLOVENSKÝM VZOREM DENNÍHO RAZÍTKA. Výplatní číslice byly československé, jednalo se o upravené výplatní stroje (bývalého) československého vzoru. Text byl často psán germánským způsobem - kurentem. Denní razítko jednokruhé.

FRANCOTYP, typ ANKER, sběratelsky FR 6h - 4m, FR 6 - 0 - 4m1K

Dalšími stroji z produkce koncernu FRANCO TYP GmbH byly výplatní stroje FRANCO TYP, typ Bafra, k teré se vyznačovaly osovou vzdáleností mezi středy denního a výplatního razítka 8 cm.. Byly čtyřmístné ve výplatním razítku opět se vyskytovala buď s pořadovým číslem počítadla otisků anebo bez něj. Poprvé se na našem území objevila dvoukruhová denní razítka s můstky. Zachovány byly výplatní číslice československého vzoru s čs. hvězdičkou. V provozu se začaly objevovat nové subjekty - do té doby nebývalé - v některých případech s nacistickými názvy a symboly.

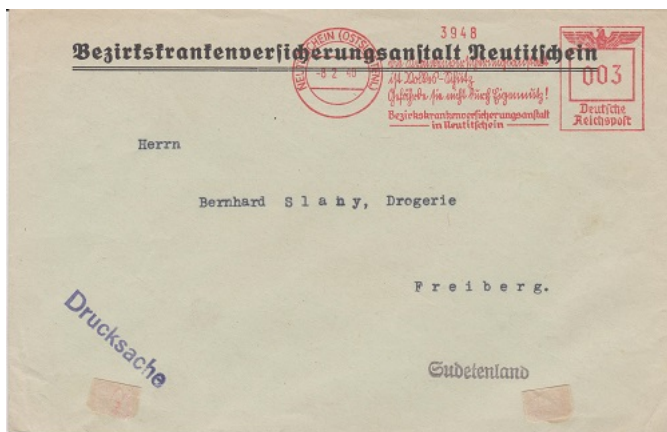
Výplatní otisky FRANCO TYP, typ BAFRA - sběratelsky FR 8h - 4m - 2K, FR 8 - 0 - 4m - 2K

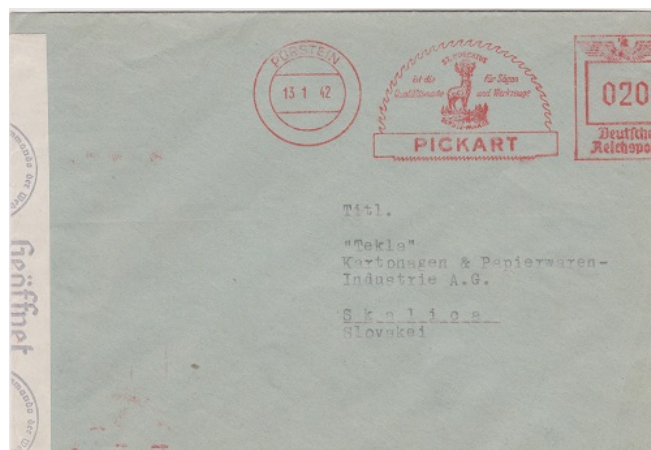

Další typologickou skupinou byly výplatní otisky Francotyp, typ Bafra s trojmístnou výplatní hodnotou, kde se objevily už gotické výplatní číslice ve výplatním razítku, s pořadovým číslem počítadla anebo bez něho. Vzdálenost mezi osami ve středu denního a výplatního razítka bylo 8 cm.

Výplatní otisky FRANCO TYP, typ Bafra, sběratelsky FR 8h - 3m (g), FR 8 - 0 - 3m (g)

Poprvé se na území Československa objevil stroj Francotyp, typ D, u kterého byla osová vzdálenost mezi denním a výplatním razítkem 6,7 cm. Pro snazší orientaci uvádím číslo "7" v symbolickém vyjádření tohoto podtypu otisku. Tyto stroje byly převzaty z výrobního programu soustavy KOMUSINA. Stroje měly čtyřmístnou výplatní hornuru s gotickými číslicemi, s výplatním znaménkem ve tvaru malého kosočtverce, s pořadovým číslem počítadla otisků anebo bez něj. Zajímavé je jednokruhové denní razítko.

Výplatní otisky FRANCOtyp, typ D, sběratelsky FR 6,7h - 4m (g) - 1K, FR 6,7 - 0 - 4, (g) - 1K

Tento stručný typologický přehled uzavírám reprodukcí prvního výplatního stroje soustavy POSTALIA, u kterého je zřetelný ojedinělý design výplatního razítka s charakteristickými výplatními číslicemi používanými do dneška u strojů POSTALIA.

Výplatní stroj POSTALIA

<p>Der Standesbeamte des Standesamts</p> <p>1. Im Buch Nr. _____ vermerkt.</p> <p>2. Urschriftlich g. R. dem Herrn Oberbürgermeister Landrat</p> <p>in _____ gem. § 138 DA.</p> <p>3. Z. d. A. _____ den 19. _____</p> <p><small>C 253. Mitteilung über Sterbefall zum Geburtseintrag, Hauptbestattung des Verstorbenen. Nachdruck verboten! Verlag für Standesamtswesen G. m. b. H. Bielefeld SW 41, Gitschler Str. 109 - Etz. 1. Straßburger Druckerei und Verlagsanstalt A. G. Str. 2 - 5400-14</small></p>	<p>INDUSTRIEN NACH Lobositz ELBE-UMSCHLAGPLATZ An Bürgermeister-Amt Lobositz das römisch Katholische</p> <p>Pfarramt</p> <p>in <u>Suttom</u></p> <p>Kreis: <u>Leitmeritz.</u></p>
--	---

K úplnosti podtypů je třeba ještě zmínit další dva podtypy - otisky s výplatními razítka ve tvaru větrné růžice (jednak vysekané názvy, jednak začervněné české názvy), které jsem již na webu zobrazil před nějakým časem. Sběratelské označení : Fr /M/ 6h - 4m a FR /M/ 8h - 4m - dva případy známé z Chomutova a jeden z Varnsdorfu.

NA ZÁVĚR:

Otisky ze zabraného území mají další zajímavosti, které byly způsobené vnějšími vlivy. Zmínil jsem například rozšířené domicily v denním razítku. Ty vydají ale na samostatnou studii. Poštovně - administrativní členění území připojených k Třetí říši bylo zdůrazněno v domicilu denného razítka v závorce. Prozatím se taková studie zatím nevyskytla a tato problematika čeká na zpracování. Zajímavosti byly i ve výplatnch a denních razítkách, A v neposlední řadě u v označení uživatelů. Není divu, Toto území bylo násilně odpojeno od Československa a připojeno vší silou k Třetí říši. To se projevilo i v rychlé změně výplatních otisků a celé soustavě vyplácení zásilek výplatními otisky. Šlo zcel určitě o jeden z největších zásahů do tohoto oboru.